

Julijana Kralj

POMANJKANJE ENAKIH MOŽNOSTI IN PODPORNIH MREŽ POMOČI ZA ŽENSKO Z GIBALNO OVIRO

DRUŽBENI POLOŽAJ ŽENSK Z GIBALNO OVIRO

Slovenija je država mnogih kultur, ki imajo svojo zgodovino. Izhajajo iz držav različnih družbenih ureditev, kjer upoštevajo različno hierarhijo človeških vrednot. V njej je močno umeščena telesna moč, ki postavlja moškega pred žensko. Iz tega nastajajo podrejeni medosebni odnosi, ki omogočajo nastajanje več oblik nasilja nad šibkejšimi člani in članicami družbe. Med navedenimi so tudi ženske, ki so zaradi posledic invalidnosti še bolj izpostavljene zlorabam.

O razmerjih vlog družinskih članov, kjer je v družini prisotna telesna prizadetost ženske, žene in matere, je narejenih premalo raziskav, da bi bilo mogoče vsaj približno napovedati število storjenega nasilja nad njimi.

Doslej je bilo mogoče ugotavljati družbeni položaj žensk z gibalno oviro predvsem na podlagi napisanih in sprejetih zakonov in na podlagi zadovoljevanja obveznosti države kot podpisnice mednarodnih konvencij o ženskih in splošnih človekovih pravicah, kar ne daje podatkov o njihovih dejanskih življenjskih razmerah.

Invalidne ženske v Sloveniji nimajo dovolj družbene podpore in pogojev, da bi se lahko razvile v posebno in prepoznavno interesno povezano socialno skupino, ki bi skrbela za uresničevanje ciljev in specifičnih potreb ženske invalidne populacije. Namesto tega so umeščene v »invalidsko sfero«, kjer so v manjšini in prepuščene moči invalidskega lobija in posameznikov, ki nadaljujejo s tradicionalnim načinom dela reševanja invalidske problematike včlanjenih v organizacijo. Ta način dela ženskam ne omogoča neposrednega uveljavljanja osebnih interesov in potreb. Samo ustavna pravica do svobodnega združevanja še ne prinese ostalih nujnih pogojev za samostojno in organi-

zirano delovanje. Navedbo potrjuje primer in izkušnje samostojne, formalno pravno organizirane delujoče skupine žensk z gibalno oviro v okviru društva Vizija - PZS, ki se že štiri leta neuspešno trudi, da bi imela kot druge invalidske organizacije z enakim statusom delovanja tudi enakovredne materialne pogoje za samostojno delovanje. Med politično javnostjo, ki sprejema zakone in potrjuje zakonske in podzakonske akte, ki zadevajo vprašanja invalidov, še ni zavedanja posebnih potreb invalidnih žensk v Sloveniji. Poslanci in poslanke v državnem zboru si ne vzamejo časa za poglobljeno razmišljanje, ki bi doprineslo k sprejemanju zakonskih določil, na podlagi katerih bi prizadete ženske v drugačnih razmerah opravljale življenjsko vlogo, načrtovale družino, dosegle ekonomsko in bivanjsko neodvisnost, se po lastni izbiri izobraževale in ozaveščale, si zagotavljale mobilnost in druge nujnosti za vključevanje v družbeno življenje ter se tudi družbeno uveljavljale. Ob ustreznih življenjskih pogojih bi lažje uporabljale svoje potencialne, urejale življenjske razmere in neposredno sodelovale pri izboljšanju svojega položaja v posameznih okoljih.

PODPORNE MREŽE POMOČI

Za urejanje svojih življenjskih razmer ženske z gibalno oviro potrebujejo, da se v družbeni praksi uveljavijo enake možnosti in podpirne mreže pomoči. Kljub razvoju dela na področju preprečevanja nasilja je v slovenski družbi premalo storjeno za invalidne ženske, ki doživljajo zlorabe. Nujno potrebujejo pomoč države, javnih služb v lokalnih skupnostih, pomoč invalidskih, dobrodelnih in humanitarnih organizacij, posameznikov in posameznic, ki se prostovoljno ukvarjajo s problemi nasilja. Pomembno je vedeti, da Slovenija še nima

prostorsko, tehnično in kadrovsko opremljene varne hiše ali zavetišča, kamor bi se lahko ženske na vozičkih zatele in ubežale nasilju.

Invalidskim organizacijam, ki na podlagi delnih javnih pooblastil izvajajo posebne socialne programe, je zaupana pomembna družbena vloga, saj so sprejele nalogo, da bodo izvajale nujne dejavnosti za izpolnjevanje posebnih potreb celotne ciljne skupine ljudi, ki jih v okviru javnih služb ni mogoče uresničiti. Dosedanja praksa dela in vodenja nekaterih organizacij ni bila uspešno usmerjena v korist včlanjenih žensk. Prepogosto so odrinjene in občutijo malodušnost vodstva do svojih problemov.

Zaradi diskriminacije so nastale nove oblike dela in gibanj, ki pa jih tudi družba ni dovolj dobro razumela. Družbeni pomen in potreba po neodvisnem delovanju nista v številu včlanjenih ljudi v invalidsko organizacijo, temveč v ciljih in programih, kjer uporabniki in uporabnice neposredno uresničujejo svoje interese in potrebe. Uspešna in prav tako družbeno koristna je lahko invalidska organizacija z manjšim številom včlanjenih, če je programsko usmerjena v izvajanje takih dejavnosti, ki neposredno koristijo prizadetim državljanom in državljanom. Delovanje in izvajanje dejavnosti, ne glede na število članstva, resnično služita cilju, če je struktura posameznega programa osnovana na podlagi interesov in potreb posameznikov, posameznik ali skupine. Ena izmed izvajalskih nalog je prispevati k izogibanju in preprečevanju konfliktov in zlorab, ker vodijo v razvrednotenje človeka. Funkcija tako delujoče invalidske organizacije ima moralni in civilizacijski pomen.

V zadnjem času na tem področju nastajajo premiki. Nekatera invalidska združenja se aktivno ukvarjajo tudi s problemi nasilja nad invalidi. Med njimi je društvo Vizija - PZS - društvo ljudi z gibalno oviro iz Slovenskih Konjic, ki združuje in interesno povezuje ljudi s paraplegijo, tetraplegijo, hemiplegijo, amputacijo nog in drugih bolezni, ki povzročajo gibalno oviro. Dosežki na področju preprečevanja nasilja nad ženskami so zajeti v ta prispevek.

SOCIALNO-ZDRAVSTVENI, PSIHO-SOCIALNI IN EKONOMSKI VIDIK VZROKOV ZA NASTAJANJE ZLORAB

Poškodbe in bolezni pri ženskah z gibalno oviro prinašajo poleg omejene gibljivosti še druge trajne

zdravstvene posledice različnih vrst in stopenj, povezanih z medicinsko diagnozo. Poleg gibalnih ovir se srečujejo s porušeno vlogo živčnega sistema, motnjami fizioloških funkcij, izgubo občutka za mraz, toploto in dotik, s težavami v spolnosti, z manjšo telesno odpornostjo, bolečinskimi stanji, socialno-ekonomskimi in psihosocialnimi posledicami, s prilagajanjem na življenje z invalidnostjo, s porušeno samopodobo, ogroženostjo družinskega življenja, oviranim vključevanjem v družbeno življenje, pogostimi vnetji sečil, čustvenimi težavami, zmanjšanimi možnostmi za osebni razvoj in podobnim.

Za lažje premagovanje vsakdanjih težav potrebujejo dobro notranje ravnesje. To se po težki nezgodi ali bolezni običajno poruši. Kako povrniti ali ohraniti dobro psihično počutje, je odvisno od ženske, njenih življenjskih potencialov in okolja, kjer živi. Zaradi predsodkov imajo nekatere ženske na vozičkih nekoliko težav same s seboj. Velja miselnost, da so ženske lepega videza bolj opazne, ta kvaliteta pa pri ženskah na vozičkih ne pride tako do izraza, kakor bi lahko, če bi hodile. Druge osebne kvalitete, kot je srčna in duhovna kultura, prijaznost, socialni čut za sočloveka in podobno, imajo manjši pomen od zunanje privlačnosti. Različno dožemanje telesne prizadetosti, napačna predstava o invalidnosti in neprimerno življenjsko okolje prispevajo k rušenju njihove samopodobe. Prizadeta samozavest in samospoštovanje povečujeta ranljivost žensk in tveganje za izpostavljenost negativnim pojavom v okolju.

Za uspešno odpravljanje nasilnih razmer je pomembna ekonomska samostojnost. V preteklosti so ženskam z gibalno oviro arhitekturne in socialne ovire onemogočale, da bi se redno izobraževale, dosegle poklic, se zaposlile in zagotovile ekonomsko neodvisnost. Odstotek redno zaposlenih je tudi danes zelo nizek. Večina je invalidsko upokojenih in s svojimi dohodki ne morejo pokriti vseh življenjskih potreb. Veliko finančnih izdatkov imajo tudi zaradi premagovanja in lajšanja posledic invalidnosti. Ob nizkem standardu je njihova kakovost življenja porušena do temelja. Razmere se poslabšajo v primeru nemobilnosti, saj ne morejo uporabljati javnih prevoznih sredstev. Nimajo sredstev za nakup avtomobila, zato ostanejo socialno izključene. Slabe ekonomske razmere ovirajo urejanje njihovih bivalnih potreb. Telesna prizadetost je običajno povezana z odvisnostjo od pomoči družinskih članov in drugih. Dogaja se, da niso pripravljeni pomagati ali pa dajejo pomoč

z veliko nejevoljo in na nedostojanstven način. Prihaja do zanemarjanja. Zaradi padcev in drugih nezgod je ogrožena njihova življenjska varnost. Posamezni primeri dokazujejo, da jim domači ljudje odpovedujejo pomaganje, hkrati pa preprečujejo, da bi si na dom naročile zunanjo pomoč.

METODE ZBIRANJA PODATKOV

Gibalna omejitev in druge zdravstvene posledice paraplegije so moje stalne življenjske spremljevalke, zato so mi blizu problemi žensk z gibalno oviro. V 32 letih življenja s paraplegijo in dela na področju invalidske problematike sem pridobila veliko izkustvenega znanja, ki ga dopolnjujem z neformalnim izobraževanjem. Prve podatke o nasilju nad ženskami na vozičkih sem zbrala leta 1996 v okviru izvajanja programov ženskih dejavnosti pri zvezi paraplegikov, ko smo parapleginje in tetrapleginje na to temo organizirale prvo delavnico in med udeleženkami izvedle anketo. Sklepi in ugotovitve so pokazali, da ženske na vozičkih doma doživljajo različne zlorabe in nimajo možnosti za beg v varno okolje. Že takrat so posebej poudarile, naj žensko problematiko v invalidski organizaciji ob večji družbeni podpori rešujejo ženske. To so bili izhodiščni razlogi za dolgoročno načrtovanje razvoja dejavnosti za reševanje problemov uporabnic, med katerimi so bile tudi aktivnosti za preprečevanje nasilja. Programa zaradi ukinitve ni bilo več mogoče razvijati.

Od lanskega leta dalje z navedenimi dejavnostmi nadaljuje društvo Vizija - PZS Slovenske Konjice, kjer sem glavna izvajalka. Čeprav sem si s prostovoljnim delom pridobila zaupanje uporabnic, podatke težko zbiram, ker ženske največkrat spregovorijo šele takrat, ko postanejo razmere nevzdržne. Poleg tega delo poteka v okolju in v razmerah, kjer je premalo priložnosti za razvoj. Zato raziskovalne naloge in poročila zajemajo podatke razmeroma malega števila žensk od celotne ciljne populacije.

Obravnavani primeri zlorab so posebej pomembni, ker jih doživljajo ženske, katerih življenje je obremenjeno z invalidnostjo in njenimi zdravstvenimi posledicami, ki vplivajo na življenje cele družine. V družinah, kjer domuje nasilje, imajo ženske na vozičkih zaradi gibalne ovire, nemobilnosti, ekonomske, bivanjske in fizične odvisnosti zelo malo možnosti, da bi ubežale storilcu ali storilki. Največkrat molče prenašajo trpljenje. Le

redke med njimi zberejo pogum in povedo zaupni osebi o strahotah, ki jih prenašajo doma. Nekatere so se izpovedale šele po odhodu v dom starejših stanovalcev ali po smrti nasilnega moža. To pomeni, da bi že prej spregovorile, če bi se imele kam zateči.

Glavne podatke o nasilju nad ženskami z gibalno oviro sem zbrala na podlagi anonimnih anket in osebnih pripovedi, ki sem jih zabeležila med individualnimi pogovori. Ženskam sem zagotovila, da so podatki anonimni in da jih potrebujem za uspešnejše razvijanje programa socialne preventive društva Vizija - PZS. Niso sodelovale vse vprašane, zato sem zbrala manj podatkov, kot sem načrtovala.

Lansko leto dopolnjeni podatki dokazujejo, da je nasilja nad ženskami z gibalno oviro več, kakor je zbranega v uradnih evidencah. Anketiranih je bilo 43 žensk na vozičkih, ki živijo v raznih krajih Slovenije. Kar 28 % žensk je navedlo, da doživljajo čustvene zlorabe, verbalno nasilje, zanemarjanje, zatiranje, finančne in premoženjske zlorabe.

Na letošnjih skupinskih srečanjih v Slovenskih Konjicah, Laškem in v Ljubljani, je anketo izpolnilo 14 uporabnic, starih od 42 do 74 let, ki živijo v zelo slabih družinskih razmerah.

Zbirnik anketnih odgovorov je prinesel tele podatke.

Samo 3 ženske so odgovorile, da se v živem okolju počutijo dobro in varno. Ostale so navedle, da se v domačem okolju počutijo slabo, nevzdržno, ogroženo, ponižano, preobremenjeno, zapostavljeno in finančno izkoriščano. Šest anketirank je odgovorilo, da jih doma pogosto ponižujejo zaradi telesne prizadetosti in njenih zdravstvenih posledic. To največkrat storijo partnerji in otroci, redkeje drugi sorodniki. Na vprašanje, kako se odzivajo na poniževanje, je 5 žensk odgovorilo, da so tiho in trpijo, 7 žensk se je sprijaznilo z življenjem v nasilnem okolju, ena se zna postaviti zase, dve se branita in zapletata v prepire, eno pa ne prizadene več in živi po svoje. Med anketirankami je 7 žensk navedlo, da doživljajo verbalno nasilje. Psihično nasilje doživlja 10 izmed 14 žensk. Dve sta navedli fizično nasilje brez poškodb, 2 fizično nasilje s poškodbami, 3 ženske zanemarjanje in kar 10 izmed 14 sodelujočih žensk se počuti finančno in premoženjsko zlorabljenih. Ena ženska na vozičku je izpostavljena nasilju že 30 let, ostale od 3 do 11 let. Med njimi sta 2 navedli, da se ne znata postaviti zase, 6 je izjavilo, da tiho in trpijo, čeprav vedo, kam se lahko obrnejo za

pomoč v sili. Tri so navedle, da ne vedo, kam se lahko obrnejo za pomoč v tiski. Kot najpogostejše razloge za prenašanje in skrivanje doživetih zlorab so navedle, da jih je sram odkrivati ponižujoče družinske razmere, občutek nemoči zaradi gibalne omejenosti, strah pred poslabšanjem položaja, odvisnost od fizične pomoči, tehtanje lastnega ravnanja za doseganje manjše izpostavljenosti zlorabam, nemoč zapustiti dom, skrb za druge družinske člane, prav tako izpostavljene nasilju, in občutek premajhnega lastnega doprinosa k družini, zaradi česar mislijo, da je ta prikrajšana in nezadovoljna. Pet žensk je napisalo, da bi se komu zaupale, vendar jih je sram govoriti o svojih težavah. Devet jih na vprašanje ni odgovorilo. Sedem žensk meni, da organizacija, v katero so včlanjene, potrebuje strokovno usposobljeno osebo, na katero bi se lahko ženske obračale v duševnih in drugih stiskah. Ena ženska meni, da organizacija ne potrebuje posebej usposobljene osebe za pogovore v tiski. Šest jih na vprašanje ni odgovorilo. Devet izmed 14 žensk misli, da Slovenija potrebuje varno hišo, ki bo arhitekturno, prostorsko in tehnično opremljena in kadrovske usposobljena za sprejemanje invalidnih ljudi, ki v življenjskem okolju doživljajo nasilje in se odločijo zapustiti dom.

Anketiranke ne lansko leto ne letos, torej v skupaj 57 primerih niso izpolnile vprašanja o spolnem nasilju. Podatek navaja na misel, da niso želele odgovarjati na vprašanje, ker se nanaša na njihovo intimno življenje, ali pa je morda spolno nasilje prisotno, vendar je doživljanje psihično in duševno preveč obremenjujoče, da bi se lahko zaupale.

Na koncu ankete je vabilo za nove pobude in predloge, kjer je 5 izmed 14 žensk navedlo, da ženske na vozičkih potrebujejo neke v Sloveniji poseben prostor za medsebojno druženje, kjer bi imele pogoje za »vikend srečevanje skupin za samopomoč« in za izmenjavo izkušenj pri premagovanju težkih življenjskih razmer. Kar 9 žensk izmed 14 sodelujočih je napisalo, da bi društvo Vizija - PZS Slovenske Konjice potrebovalo potrebam prilagojeno stanovanje za prenočevanje žensk na vozičkih iz oddaljenih krajev, da bi lahko sodelovale pri skupinah za samopomoč in pri posebnih programih za razbremenjevanje, ki jih ima društvo v delovnem načrtu.

UGOTOVITVE

Čeprav podatki zajemajo malo število žensk z gibalno oviro, so osnovno izhodišče za razvijanje dolgoročnih programov in dejavnosti za pomoč ženskam pri izhodu iz nasilnih razmer.

Na podlagi zbranih podatkov ugotavljam, da večina izmed sodelujočih hkrati doživlja več vrst zlorab. Poleg tega nimajo finančne trdnosti. So nemobilne, bivanjsko in fizično odvisne od storilcev ali storilk nasilnih dejanj. Podrejene so interesom družine. Nekatere med njimi so slabo izobražene in premalo ozaveščene. Tudi priložnosti za pridobivanje potrebnih vednosti nimajo dovolj. Odpravljanje in lajšanje težkih zdravstvenih posledic telesne prizadetosti je njihova posebna vsakdanja življenjska obremenitev, ki ženskam vzame veliko časa, hkrati pa družina od njih pričakuje več, kakor lahko prispevajo k družinskemu življenju. Zaradi tega v nekaterih primerih prihaja do nerazumevanja in slabšanja družinskih razmer. Težko prenašanje življenjskih bremen jih privede v stresne situacije in depresivna stanja. Prizadeto psihosocialno stanje in ogroženo duševno ravnovesje zmanjšujeta njihovo duševno zdravje in telesno odpornost. Celovito duševno zdravje je pri sodelujočih odvisno tudi od njihovega čustvenega in miselnega funkcioniranja, lastnih vedenjskih vzorcev, stalnega in trenutnega razpoloženja, tudi zunanjega videza in splošne osebne urejenosti, odnosa do sebe kot ženske in invalidne osebe, sveta okrog njih, njihovega značaja, nagnjenj in odzivanja na določeno situacijo. Zato prisotni problemi zahtevajo individualno obravnavo primera. To ugotovitev potrjuje v anketi naveden podatek, da prizadete ženske potrebujejo poseben prostor in možnosti za sodelovanje v skupinah za samopomoč.

Znanstveno raziskovanje njihovega duševnega zdravja je delo za strokovnjake in strokovnjakinje. Za gradnjo porušene samopodobe in samozvesti in za samopomoč v domačem lahko pomagajo tudi organizacije z laičnimi izvajalkami. Pomoč ženska ženski v tiski v okviru skupin za samopomoč pripomore k lajšanju psihičnih in duševnih bolečin posameznic, ki so se znašle v hudi tiski.

EVIDENČNI ZAPISI INDIVIDUALNIH POGOVOROV

PRIMER A.

Gospa A. je srednjih let. V času poškodbe je imela toliko delovne dobe, da je lahko uveljavila pravico do invalidske pokojnine. Živi v manjšem mestu v garsonjeri stanovanjskega bloka. Lastninsko pravico stanovanja si deli s partnerjem. Je mati že odrasle hčere, ki živi v drugem kraju. Čeprav je dokončala samo osnovno šolo, ima visoko čustveno in miselno raven sporazumevanja z ljudmi. V težkih razmerah redno skrbi za osebno urejenost. Je prijetne narave, skromna in potrpežljiva. Zaradi težke stopnje invalidnosti je uporabnica vozička in odvisna od fizične pomoči. Maksimalno se trudi, da s svojimi vsakdanjimi težavami brez nje ne obremenjuje ljudi. Poleg gibalne omejenosti ima še druge hude zdravstvene posledice telesne poškodbe, ki vplivajo na partnerski odnos. Nujno fizično pomoč dobiva samo od partnerja, ker ji ne dovoli iskati pomoči od drugih. On pomije okna, gre v mesto po nakupih in raznih opravilih. Gospodinjska dela nalaga njej, ki jih zaradi težke invalidnosti ne zmore. Ker jo sili v fizična dela po njegovih merilih, ne more izpolniti pričakovanj. Zaradi tega jo pogosto zmerja in ponižuje. Onemogoča ji druženje z ljudmi brez njegove navzočnosti. Gospa A. ne premaguje arhitekturnih ovir, zato iz neprilagojenega stanovanja ne more brez tuje pomoči. Nima lastnega prevoznega sredstva in tudi telesnih sposobnosti ne za samostojno vključevanje v družbeno okolje. Na splošno ima zelo malo možnosti za druženje. Pogosto jo krivi, da zaradi nje nima prijateljev. Ne razpolaga s svojimi dohodki in ne soodloča o porabi pokojnine. Pravi, da je na začetku ni oviralo.

Sedaj finančno odvisnost težko prenaša, ker si ne sme kupovati oblačil in higienskih pripomočkov po svoji izbiri. Mož ji ne dovoli uporabe kozmetičnih sredstev, ker meni, da jih invalidna ženska ne potrebuje. Kontrolira njeno porabo gospodinjskih potrebščin. Pošto prevzema partner in brez dovoljenja odpira tudi njeno. Prisluškuje telefonskim pogovorom, zato v osebni stiski nima vselej možnosti za klic. Izvajalke programa društva za pomoč v stiski ne vedo, kdaj je primeren trenutek, da bi jo poklicale. Ničesar v stanovanju ne sme urediti po svojem okusu ali želji. Skupno stanovanje je premajhno za neovirano gibanje z vozičkom, zato se s partnerjem vedno tesno sreču-

jeta. Kadar se mu gospa A »preveč« približa, jo z udarcem po glavi opozori, naj se mu umakne. Pravi, da fizično ni boleče, ampak da to dolgotrajno ravnanje slabo vpliva na njeno psihično in duševno počutje. Med opravljanjem gospodinjskih del ji partner čez dan ne dovoli počivati. Ničesar ne sme narediti za lastno razvedrilo. Časopise in knjige bere na stranišču, ker jo le tam pusti pri miru. Nikoli ne sme izraziti svojega mnenja, ker partner takoj vzkipi. Zaradi potrebe po mirnem življenju mu samo prikimava in trpi naprej. Redki so trenutki, ko je partner z njo dober. Največkrat takrat, ko potrebuje pogovor o problemih njegove matične družine. Ni alkoholik, izhaja pa iz družine, kjer vlada alkohol. Mati ga od otroštva preveč navezuje nase. Ta močna vez je ostala tudi po osamosvojitvi in odhodu od doma, kar slabo vpliva na življenje družine. Ko je hči končala šolanje, se je preselila v drug kraj in tam zaposlila. Gospa A. je po tridesetih letih trpljenja šele lani zbrala pogum za izpoved o nemoči, občutku sramu, psihičnem in duševnem trpljenju in dolgotrajnih duševnih ranah. Vsega gorja še vedno ne more izpovedati. Velikokrat pomisli na skrajno dejanje in le misel na hčerko jo zadržuje, da ne obupa nad svojim življenjem.

ANALIZA

Delitev stanovanjske pravice, potreba po fizični pomoči, siljenje k opravljanju fizičnih del, ki jih ne zmore, onemogočanje druženja z drugimi brez partnerjeve prisotnosti, nezmožnost vključevanja v širše okolje brez tuje pomoči, nemoč razpolagati s svojimi dohodki, prepoved uporabe kozmetičnih in lepotilnih sredstev, odpiranje osebne pošte brez dovoljenja, kratenje dnevnega počitka in izražanja osebnega mnenja ter siljenje v stalno poslušnost postavlja gospo A. v popolnoma podrejen položaj.

Zatirana je na več ravneh. Ne sme svobodno izražati svojega mnenja in čustev, izživeti jeze in žalosti. Ne more razvijati osebnih potencialov, odločati o sebi in delovati kot samostojna osebnost. Skrajno ponižujoče je, da jo povsod v stanovanju nadleguje, razen na stranišču, kot da je to edini primeren prostor za njo. Ni si mogoče predstavljati osebnega počutja ženske na vozičku, ko se hodeči partner postavi nad njo in jo tepe po glavi, ker ve, da tam čuti bolečino, drugje pa zaradi izgube občutka za dotik ne. Zlorabe so jo tako močno prizadele, da verjame v svojo krivdo in misli, da

mora potrpeti, ker je partner zaradi njene težke invalidnosti za marsikaj prikrajšan. Dolgoletno življenje, obremenjeno z nasiljem, ji je porušilo samopodobo in izničilo samozavestno življenjsko držo.

Šele v letošnjem letu dobljena strokovna in laična pomoč za izhod iz kriznih trenutkov ji je pomagala gledati nase z bolj pozitivnega stališča. Sedaj možovo kratkotrajno odsotnost izkoristi za telefonski klic, saj ve, koga lahko ob vsakem času pokliče, kadar ji je hudo in ima priložnost za telefoniranje. Navedla je nekaj tehtnih razlogov, zaradi katerih se za odhod od doma še ni odločila. Dobila je pomoč za zbiranje podatkov, ki so bili potrebni za urejanje čakalne za odhod v dom starejših.

PRIMER M

Nekoliko drugače se godi več kakor 70 let stari parapleginji, ki živi z bratovo družino na podežlju, kjer vladajo alkoholizem in vse težave, ki jih ta prinaša. Njen glavni svet je soba, v kateri preživi večino življenja in opravlja vse dnevne aktivnosti. Skupne sanitarije uporablja v glavnem ponoči, ko drugi spijo. Kadar je v hiši vse mirno, pomeni, da bo lahko neovirano uporabljala skupne sanitarije, se oskrbela s pitno vodo, dobila bo kosilo v sobo, popoldan se bo lahko odpeljala z vozičkom na dvorišče in si nabrala novih moči, ki jih črpa iz narave, ki jo ima zelo rada. Ostale dneve se odpelje kam vozičkom. Razen kosila se prehranjuje z zalogo suhe hrane, ki si jo sama pripelje iz trgovine. Na malem kuhalniku si skuha čaj in kavo. Vsako noč si v kopalnici natoči vodo in odnese v sobo, da jo ima naslednji dan za primer, če bi morala preživeti samo v sobi. Svoj svet kakovosti gradi z ročnimi deli in gledanjem televizije. V stiski pokliče katero izmed zaupnih prijateljic, da dobi novo podporo in moč za premagovanje kriznih trenutkov. Če v kritičnih trenutkih ne bi molčala in se zadrževala v svoji sobi, bi poleg očitkov, da morajo drugi delati za njo, poniževanja in zmerjanja, doživljala tudi fizično nasilje, ki se je v preteklosti nekajkrat zgodilo. Pravi, da druge možnosti nima. Lastništvo polovice družinskega posestva ji omogoča brezplačno življenje v hiši. Z nizkim mesečnim dohodkom poskrbi za ostale življenjske nujnosti. Celotno življenje že živi na podežlju in ne želi zapustiti vsega, dokler se lahko sama urejuje, ker se v urbanem okolju nebi dobro počutila. V

veliko pomoč so ji skupinska srečanja žensk v okviru interesnega povezovanja društva. Tako živi deset let.

ANALIZA

Trdo življenje jo je oblikovalo v osebnost s preudarnim ravnanjem, s katerim se izogne poslabšanju položaja. Zaveda se svojih pravic, prednosti in slabosti načina življenja. V zelo slabih razmerah je po njenem mišljenju izbrala najboljšo rešitev, ker je materialno in čustveno navezana na svoj dom, ki so ji ga nekdanji ustvarili starši. S sodelovanjem in druženjem v interesnih skupini si je pridobila vedenje, ki ji v kritični situaciji pomaga pri izhodu iz težav. Kakršna koli že je, njeno odločitev so izvajalke programa in zaupnice dolžne spoštovati.

PRIMER S.

Gospa S. se je poročila s fantom alkoholikom. Po poklicu je cvetličarka. Na podedovanem zemljišču sta si z možem zgradila hišo in cvetličnjak. Rodila sta se jima dva otroka, ki sta odrasčala v nasilnem družinskem življenju. Hči se je mlada odselila od doma in si ustvarila družino. Sin je ostal doma in izbral pot, podobno očetovi. Tudi po poroki in rojstvu otrok se popivanju ni odpovedal. Zakon mu je razpadel in ostala sta sama v veliki hiši. Pustil je službo in mater na grob način silil, da ga je vzdrževala in mu dajala denar. Ko ni več zdržala, se je zatekla k hčeri po pomoč. S skupnimi prihranki so s hčerkino družino kupili staro hišo, jo obnovili in razdelili v dve stanovanjski enoti, kjer ločeno stanujejo.

O podrobnostih na skupinskem srečanju ni govorila, povedala je le, da je v zakonu hudo trpela zaradi moža alkoholika, pozneje pa še hujše zaradi sina. Sedaj je starostno upokojena in vodi svoje gospodinjstvo. Po operaciji obeh kolen je invalidka. Živi v solidnih socialno-ekonomskih razmerah. Vendar preživlja stalne duševne krize, ker ne more živeti v hiši, ki jo je večinoma zgradila z lastnim delom. Od daleč opazuje, kako propadata njen dom in tudi sin. Ne glede na to, da je z njo grdo ravnal in jo finančno izkoriščal, ji je hudo, ker nimata stikov.

ANALIZA

Gospa S. je močna osebnost, zato je ob možu alkoholiku lažje preživljala življenjske udarce in padce. Uteho je iskala v delu in ustvarjalnem življenju. Gojenje cvetja ji je najprej pomagalo celiti duševne rane. Pozneje je iz tega razvila posel, da je lahko skrbela za družino in zgradila hišo. Po smrti moža podobno trpi zaradi nasilnega sina, ki je prav tako alkoholik. Tako kot marsikje se je tudi v tem primeru življenjski vzorec očeta pre-

nesel na sina. Eno od osnovnih značilnosti tega generacijsko prenesenega sporočila je, da ima moški pravico pretepati in zlorabljati žensko. Razvrednotenje žensk, ki jo je doživljal sin, ko je gledal nasilje nad materjo, je prevzel kot del normalnosti. Čeprav si je po odhodu od doma v drugem kraju uredila stalno prebivališče, zaradi propadanja sinovega življenja duševno trpi. To je primer, ki dokazuje, kako pomembne so močne značajske sposobnosti pri premagovanju nasilnih doživetij in prenašanju čustvenih travm.

LITERATURA

- KRALJ J. (1998), *Za lepše in prijaznejše življenje s paraplegijo in tetraplegijo*. Ljubljana: Zveza paraplegikov Slovenije.
- LEWIS HERMAN, J., C.-A. HOOPER, L. KELLY, B. ROMMELSPACHER, V. SINASON, M. WALKER (1996), *Spolno nasilje*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- ZAVIRŠEK, D. (1994), *Ženske in duševno zdravje*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

